

Dr hab. Robert Kozielski
Katedra Marketingu
Wydział Zarządzania
Uniwersytetu Łódzkiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Marty Bloch pt.: „Zarządzanie współpracą wewnątrz- i międzysektorową organizacji pozarządowych”, Szczecin 2015, 296 stron plus bibliografia, załączniki. Rozprawa doktorska przygotowana została pod kierunkiem naukowym dr hab. Edyty Rudawskiej, prof. nadzw. Uniwersytetu Szczecińskiego na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego

Przedmiot, cel, konstrukt i struktura pracy

Sektor organizacji pozarządowych ma długą i bogatą historię. Spośród najstarszych polskich stowarzyszeń wymienić można założone przez Piotra Skargę w 1583 roku w Krakowie Arcybractwo Miłosierdzia, czy powstałe w 1507 roku przy warszawskiej Bazylice Archikatedralnej stowarzyszenie pod nazwą Archikorfraternia Literacka Niepokalanego Poczęcia NMP (warto przy tym zaznaczyć, że obie organizacje kontynuują swoją działalność). Współcześnie w Polsce istnieje kilkadziesiąt tysięcy aktywnych organizacji pozarządowych. Z pewnością skala działań organizacji trzeciego sektora w Polsce nie jest łatwa do oceny. Z jednej strony są to wciąż słabe organizacje, wśród których największą grupę stanowią niewielkie podmioty. Z drugiej strony, w ostatnich latach jesteśmy świadkami dynamicznego rozwoju trzeciego sektora w Polsce, zatem jego obecny charakter traktować należy jako wczesny etap rozwoju na drodze do odgrywania coraz istotniejszej roli w demokratycznym społeczeństwie. Biorąc pod uwagę luki, które są wypełniane przez

organizacje pozarządowe, głównie przez dynamikę ich rozwoju, można z dużym prawdopodobieństwem zakładać ich dalszy dynamiczny rozwój. Mimo tak długiego okresu funkcjonowania podmiotów tzw. trzeciego sektora odczuwalny jest deficyt badań i opracowań dotyczących specyfiki działania tych organizacji. W szczególności dotyczy to aplikowalności współczesnych koncepcji zarządzania oraz zależności i wzajemnego przenikania się trzech kluczowych dla każdej gospodarki sektorów (prywatnego, publicznego i organizacji nie nastawionych na zysk). Z tego punktu widzenia podjęta w recenzowanej pracy tematyka jest ważna, aktualna i interesująca. Waga i aktualność tej problematyki idą w parze z ograniczeniami, które wiążą się z badaniami współpracy międzyorganizacyjnej podmiotów trzeciego sektora. Dotyczy to zarówno strony merytorycznej, jak i organizacyjnej. Biorąc wszystko powyższe pod uwagę należy docenić odwagę i wysiłek autorki, które w generalnej ocenie przyniosły bardzo wartościowe efekty.

Rozpatrując zarówno temat i cel pracy, jak i sformułowane hipotezy stwierdzić należy, że cały konstrukt intelektualny jest spójny, logicznie powiązany i tworzy całość. Uwagę dyskusyjną można jedynie zgłosić do samego tytułu pracy. Nie oddaje on w pełni treści. Autorka bowiem mniej koncentruje się na zarządzaniu współpracą wewnątrz- i międzysektorową organizacji pozarządowych, a bardziej na diagnozie procesu, czy weryfikacji modelu współpracy podmiotów trzeciego sektora między sobą oraz z innymi organizacjami. Daje zresztą temu wyraz w celu pracy – „Głównym celem pracy jest ocena współpracy pomiędzy organizacjami non profit oraz między organizacjami non profit, biznesem i administracją publiczną, służącej pozyskiwaniu zasobów umożliwiających rozwój potencjału sektora pozarządowego, jak również opracowanie modeli współpracy wewnątrz-sektorowej i międzysektorowej NGO.” (s. 6) oraz w hipotezie głównej – „Przyjmuje się, że występują różnice między modelami współpracy wewnątrz- i międzysektorowej organizacji pozarządowych. Głównymi elementami różnicującymi te modele są: cel nawiązywanej współpracy, perspektywa czasowa, stopień zaufania, metody komunikacji i wykorzystywane zasoby” (s. 8).

Drugą uwagą dyskusyjną jest lista pytań badawczych, jak i hipotezy cząstkowe. W przypadku listy pytań badawczych brakuje na przykład pytania dotyczącego korzyści, jakie uzyskują organizacje pozarządowe ze współpracy z innymi organizacjami. Pytanie to zarówno z punktu widzenia celu pracy, jak i budowanych modeli wydaje się być istotne. W odniesieniu do hipotez cząstkowych zgłosić można również kilka propozycji ich doprecyzowania. Jeśli bowiem hipoteza

główna zakłada istnienie różnic między modelami współpracy wewnątrz- i międzysektorowej organizacji pozarządowych, to w naturalny sposób hipotezy cząstkowej winny wskazywać na kluczowe różnice w poszczególnych (opisanych w modelu teoretycznym) etapach procesu współpracy. Tymczasem sformułowania zawarte w hipotezach od 1 do 4 nie akcentują tych różnic, gdyż albo mają ogólny charakter, bez podziału na wewnątrz- i międzysektorowy charakter współpracy (H1, H2, H3), albo odnoszą się jedynie do współpracy wewnątrz sektorowej (H4).

Późniejsze rozważania, a szczególnie część empiryczna pracy wskazuje na fakt, że Autorka świadoma jest potrzeby szerszego spojrzenia, bowiem analiza wyników badań, jak i sformułowane wnioski wykraczają poza pytania badawcze, czy hipotezy cząstkowe i zmierną do realizacji celu i weryfikacji hipotezy głównej.

Układ i treść pracy podporządkowane zostały celowi pracy. Praca składa się z sześciu rozdziałów. Pierwsze cztery mają charakter teoretyczny i stanowią solidną podbudowę pod część empiryczną. Finalna, a jednocześnie kluczowa dla pracy jest część poświęcona modelom współpracy wewnątrz- i międzysektorowej organizacji non profit (pkt. 4.3. i 4.4.). Rozdział piąty i szósty poświęcone są analizie wyników badań i opisaniu specyfiki współpracy wewnątrz- i międzysektorowej organizacji pozarządowych z wykorzystaniem wspomnianych modeli. Z pewnością pewną ułomnością pracy jest jej objętość. Wydaje się, że Doktorantka miała problem z selekcją materiałów. Oczywiście można to zrozumieć, gdyż poruszana w pracy problematyka współpracy międzyorganizacyjnej, jak i specyfika tzw. trzeciego sektora sprawiają, że wyzwaniem jest syntetyczna prezentacja. Niemniej jednak redukcja objętości pracy, szczególnie w niektórych rozdziałach (na przykład rozdział II) przyczyniłaby się do lepszego odbioru. Ogólna ocena układu i struktury pracy jest pozytywna.

Ocena warstwy teoretycznej

Zgodnie z wymaganiami ustawy praca doktorska powinna potwierdzać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej. Na podstawie zawartych w pracy rozważań można stwierdzić, że Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością omawianej problematyki. Dotyczy to zarówno specyfiki funkcjonowania organizacji trzeciego sektora, jak i problematyki współpracy międzyorganizacyjnej i tematów powiązanych. Jak już wskazano z korzyścią dla pracy

byłaby prezentacja rozważań w części teoretycznej w sposób bardziej syntetyczny. Szczególnie widoczne jest to w rozdziale II (na przykład rozważania dotyczące wyzwań przed jakimi stoją organizacje pozarządowe – strony 43 do 55; czynników zewnętrznych, które oddziałują na skuteczność podejmowanych decyzji przez liderów organizacji pozarządowych – strony 79 do 93) oraz rozdziale III (na przykład punkt 3.5. dotyczący korzyści wynikających ze współpracy wewnątrz- i międzysektorowej NGO – strony od 124 do 148). Z drugiej jednak strony pewnym uzasadnieniem tak dużej objętości pracy jest baza literaturowa. W sumie w pracy wykorzystano ponad 200 pozycji, w tym 194 to opracowania zwarte.

Rozważania zawarte w pierwszych dwóch rozdziałach poświęcone są specyficznemu funkcjonowaniu organizacji pozarządowych. Obejmują one problematykę definicji, ewolucji, formom prawno-organizacyjnym, źródłom finansowania, barierom rozwoju, czy wreszcie interesariuszom NGO. Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością omawianej problematyki. Ponadto podkreślić należy sposób prezentacji, jasność przekazu, poprawność językową. Jeśli można zwrócić uwagę na ewentualne obszary do korekty, to wskazałbym na nieco inne rozłożenie akcentów odnośnie problemów silnie powiązanych z głównym tematem pracy kosztem tych słabiej powiązanych. Dotyczy to na przykład punktu 2.1. („Zmiany w otoczeniu organizacji pozarządowych – wyzwania przed sektorem”), czy 2.3. („Konceptje zarządzania użyteczne dla organizacji non profit”). W pkt 2.1. omówiono wyzwania przed jakimi stoją organizacje pozarządowe. Wśród wymienionych wskazano na „podejmowanie współpracy wewnątrz- i międzysektorowej”. Mimo, że to wyzwanie jest znacznie silniej związane z głównym tematem pracy, poświęcono mu tyle samo miejsca jak pozostałym. W punkcie 2.3. zaś wydaje się, że obok wymienionych koncepcji zarządzania Autorka winna także uwzględnić zasobową koncepcję budowania przewagi konkurencyjnej („The Resource-Based Theory of Competitive Advantage” – J. B. Barney, R. M. Grant itp.).

Kolejne dwa rozdziały tzn. trzeci i czwarty budują teoretyczne ramy analizy w zakresie wewnątrz- i międzysektorowej współpracy organizacji pozarządowych. Rozdział III omawia istotę, formy, determinanty, bariery i korzyści wynikające ze współpracy między organizacjami. Główną treścią rozdziału IV zaś jest budowa modelu współpracy wewnątrz-sektorowej organizacji non profit oraz modelu współpracy międzysektorowej. W tym miejscu warto podnieść dwie uwagi o charakterze polemicznym. Po pierwsze, pkt. 4.1. jest zbędny w tak rozbudowanej wersji. Wprawdzie autorka potwierdza tym swoją erudycję w zakresie modelowania, w szczególności

modelowania zjawisk ekonomicznych czy rynkowych, niemniej jednak nie jest to temat na tyle istotny, aby poświęcać mu aż sześć stron. Po drugie, analiza obu zaprezentowanych w punktach 4.3. (s. 150) i 4.4. (s. 170) modeli wykazuje dużą zbieżność i podobieństwo. Modele te różnią się w swym charakterze jedynie nieznacznie. Powstaje więc pytanie czy ta zbytnia szczegółowość nie gubi istoty pracy i tym samym nie odsuwa głównego celu na dalszy plan.

Jednocześnie warto podkreślić dużą wartość samego modelu, którego stworzenie potwierdza dojrzałość Autorki, umiejętność syntetycznego i holistycznego spojrzenia na omawiane problemy. Dowodzi to także samodzielności Autorki w zakresie intelektualnego kreowania i opisywania zagadnień o charakterze naukowym. Warto także wyróżnić pkt. 4.2. („Metodyka badań współpracy wewnątrz- i międzysektorowej organizacji non profit – przegląd badań” – s. 147). Analiza stosowanych metod badań w obszarze rozważań pracy pozwoliła uzasadnić opisaną w rozdziale piątym metodykę badań własnych. Ponadto wspomniana analiza stanowi dobre wprowadzenie do części empirycznej.

Metodyka badania, weryfikacja hipotez, realizacja celu

Ostatnie dwa rozdziały mają charakter empiryczny. Pierwsze dwa podpunkty rozdziału piątego stanowią metodologiczny opis procesu badawczego zaprojektowanego i przeprowadzonego przez Autorkę w okresie maj-grudzień 2014 roku. Podkreślić należy dużą staranność metodyczną oraz precyzję w zachowaniu zasady intersubiektywnej komunikowalności badań. Autorka włożyła duży wysiłek w przygotowanie operatu losowania, dobór próby, badań pilotażowych, czy same badania terenowe. Można oczywiście dyskutować, czy dla zdefiniowanych pytań i hipotez badawczych ankieta (pocztowa i komputerowa) jest najlepszą metodą pozyskiwania danych, podobnie jak fakt geograficznego ograniczenia terenu badań do subregionu ostrołęckiego. Wydaje się bowiem, że dla zdefiniowanego problemu badawczego etnografia organizacyjna, czy chociażby indywidualne wywiady pogłębione (ID) byłyby bardziej właściwe. Dołączenie zaś do subregionu ostrołęckiego innego obszaru dałoby możliwość przeprowadzenia analiz porównawczych. Niemniej jednak ograniczenia czasowe i finansowe uzasadniają akceptację słabości jakie niosą ze sobą badania ankietowe, czy ograniczenie geograficznego obszaru badań.

Kolejne podrozdziały rozdziału piątego na podstawie badań analizują czynniki, które determinują inicjowaną współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz formy współpracy i korzyści z niej wynikające. Analiza ma szczegółowy charakter, czasem nawet zbyt szczegółowy, gdyż podobnie jak już wcześniej wskazano odsuwa ona z pierwszego planu główny cel pracy. Niemniej jednak, co zasługuje na uznanie, Autorka konsekwentnie podejmuje próby odpowiedzi na postawione w koncepcji badawczej pytania.

Rozdział szósty, który jest jednocześnie końcową częścią pracy, koncentruje się na opisie współpracy pomiędzy badanymi organizacjami pozarządowymi z wykorzystaniem zbudowanych modeli współpracy wewnątrzsektorowej (s. 245) i międzysektorowej (s. 256). Zaprezentowane modele, które uwzględniają wyniki badań stanowią kluczową wartość pracy. Mają autorski charakter i odznaczają się one zarówno wartością poznawczą, jak i pragmatyczną. Mogą być podstawą dalszych badań i opracowań.

Finalną częścią pracy jest punkt 6.3. („Kierunki rozwoju współpracy w przyszłości” – s. 268). Rozdział ten dowodzi dojrzałości naukowej Autorki oraz utwierdza w przekonaniu o wysokich kompetencjach analitycznych i zdolnościach szerokiego, perspektywicznego spojrzenia. Stwierdzenie podsumowujące „Wyniki przeprowadzonych badań własnych wykazały, że potencjał współpracy NGO-NGO nie jest przez organizacje pozarządowe z subregionu ostrołęckiego w pełni wykorzystywany. Do wielu możliwych i atrakcyjnych procesów współpracy wewnątrz-sektorowej nie dochodzi. Przyczyna jest brak wystarczającej aktywności NGO’s i dostatecznego zainteresowania tą formą współpracy.” (s. 269) zostaje wsparte listą rekomendowanych działań, które umożliwią redukcję zauważonej słabości. Fakt ten jak również inne, wcześniej podkreślane, uzasadniają wysoką ocenę dojrzałości i kompetencji Autorki.

Odnosząc się szerzej do weryfikacji hipotez i stopnia realizacji celów pracy należy wskazać, że cel główny pracy został zrealizowany, a zebrane dane i analiza wyników badań pozwoliły poddać weryfikacji hipotezę główną i hipotezy badawcze. Autorka wykazała istnienie różnic pomiędzy modelami współpracy wewnątrz-sektorowej i międzysektorowej organizacji pozarządowych i wskazała na kryteria różnicujące („cel nawiązanej współpracy, perspektywa czasowa, stopień zaufania, metody komunikacji i wykorzystane zasoby”).

Na podkreślenie zasługuje także fakt, że Autorka wskazała na przyszłe kierunki badań, co samo w sobie zasługuje na uznanie. Niemniej pozostaje pewien niedosyt w tym zakresie. Lista pytań badawczych sformułowanych na s. 295 i 296 jest dość skromna, ale przede wszystkim brak

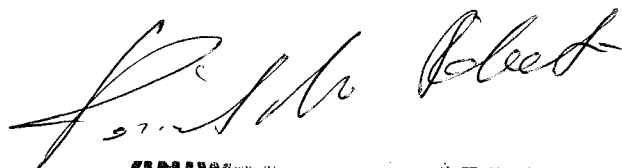
jest włożenia wskazanych problemów badawczych w szerszy kontekst teoretyczny i pragmatyczny. Ponadto wskazane byłoby krótkie uzasadnienie dla potrzeby podejmowania w przyszłości właśnie takich, a nie innych kierunków badań.

Od strony formalnej praca nie budzi większych zastrzeżeń. Autorka uniknęła poważniejszych błędów formalnych, stylistycznych, formatowania itp. Poprawności metodycznej i erudycji Autorki towarzyszy więc staranność formalna.

Wnioski końcowe

Biorąc pod uwagę kryteria sformułowane w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki należy stwierdzić, że praca spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim. Dysertacja odnosi się do aktualnego i ważnego problemu naukowego. Wysiłek związany z przygotowaniem, przeprowadzeniem badań i analizą wyników potwierdzają predyspozycje Autorki do samodzielnego prowadzenia badań i prac naukowych. Opracowany i poddany weryfikacji empirycznej model współpracy wewnątrz- i międzysektorowej organizacji pozarządowych ma charakter autorski i zasługuje na uznanie. Podkreślić także należy erudycję Autorki, staranność metodyki badania i analizy wyników, jak i kompetencje holistycznego spojrzenia na analizowane problemy. Zgłoszone w recenzji uwagi mają w większości charakter polemiczny i nie zmieniają ogólnej wysokiej oceny pracy, która w moim przekonaniu zasługuje na wyróżnienie.

Powyższe upoważnia mnie do postawienie wniosku o przyjęcie pracy pod tytułem „Zarządzanie współpracą wewnątrz- i międzysektorową organizacji pozarządowych”, napisanej przez Panią Mgr Martę Bloch pod kierunkiem naukowym Pani Prof. dr hab. Edyty Rudawskiej na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego jako rozprawy doktorskiej oraz dopuszczenie jej Autorki do publicznej obrony.

UNIwersytet Łódzki
Wydział Zarządzania
KATEDRA MARKETINGU
ul. Jana Matejki 22/26, 90-237 Łódź
tel. (0-48-42) 635-52-05
faks (0-48-42) 665-96-35